



Oponentský posudok habilitačnej práce

Názov práce: *Židia v literatúre stredoeurópskeho priestoru*

Autorka práce: PhDr. Adriana Amir, PhD.

Odbor HIK: slovanské jazyky a literatúry

Oponent: doc. Mgr. Miloslav Szabó, PhD.

Pracovisko opONENTA: Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky, Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta

Autorka predkladá habilitačnú prácu na tému, ktorá vo výskume národných literatúr ako aj literárnej komparistiky stále rezonuje: zobrazovanie židovských literárnych postáv v období moderny či postmoderny, ktoré je v prípade židovského obyvateľstva strednej Európy zaťažené skúsenosťou genocídy v rokoch druhej svetovej vojny.

Autorka bola na svoju úlohu dobre pripravená nielen po jazykovej, ale taktiež teoretickej a metodologickej/metodologickej stránke. Obsiahla a reflektovala najnovší výskum predovšetkým v oblastiach dejín českej a slovenskej, ale taktiež ukrajinskej a poľskej literatúry. Jej prístup je imagologický, to znamená, že sa sústreďuje na mapovanie a analýzu literárnych obrazov židovskej odlišnosti, pričom sa pohybuje na škále siahajúcej od ambivalentných literárnych stereotypov až po explicitný literárny antisemitizmus, keď sa už dá hovoriť o autorskom zámere zobrazovať židovské postavy v jednoznačne negatívnom svetle. Berie pri tom do úvahy neliterárnu skutočnosť a jej interakcie s literatúrou, ktoré bývajú dvojakej povahy: v literatúre sa jednak odráža kontext, v ktorom vzniká, ale táto ho zároveň aj spoluurčuje.

Po stručnom náčrte židovských dejín regiónu východného Slovenska obývanom prevažne ukrajinsky (rusínsky) hovoriacim obyvateľstvom nasledujú štyri kapitoly, ktoré v chronologickom slede sledujú šírenie stereotypných obrazov židovských postáv v literatúre.





Prvá kapitola je venovaná prelomu 19. a 20. storočia, keď región tvoril jazykovo a nábožensky kompaktný celok na severovýchode Uhorského kráľovstva, zahŕňajúc dnešnú Zakarpatskú oblasť na Ukrajine, resp. Podkarpatskú Rus medzivojnového Československa. Jednotliví autori boli napospol gréckokatolícki (pravoslávni) kňazi, u ktorých literatúra plnila náboženské, národnobuditeľské a ľudovýchovné didaktické ciele. Židovské postavy tu zväčša predstavovali negatívnu fóliu „škodcov“, ktorí ako krčmári a úžerníci svojou ziskuchtivosťou a nemorálnosťou kazili vo svojej podstate dobrý ľud (predovšetkým u Anatolija Kralického a Ivana Syl'vaja, v menšej miere v prípade Alexandra Pavloviča a najmä Alexandra Duchnoviča, ktorý sa snažil o objektivitu).

Druhá kapitola je venovaná medzivojnovému obdobiu. Autorka tu rozširuje záber o komparatistiku, keď svoj výskum dopĺňa o slovenských a českých autorov a regióny Haliče, resp. niekdajšieho ruského Poľska. Medzivojnový literárny antisemitizmus tu reprezentuje dielo Slováka Jána Hrušovského, zatiaľ čo v prípade Čecha Ivana Olbrachta sa stretávame s umierneným stereotypizovaním židovských postáv.

Ambivalentné dedičstvo ukrajinského (rusínskeho) literárneho antisemitizmu tak – paradoxne – znovu vystupuje do popredia až v rámci povojnovej literatúry, ktorá je predmetom bádania v tretej kapitole. Protižidovské stereotypy boli v ukrajinskej (rusínskej) literatúre zjavne natoľko zakorenené, že sa im nedokázali vyhnúť ani autori, pokúšajúci sa o literárne spracovanie skúseností šoa (Il'ko Bodnar a Vasil Zozul'ak). Priestor na to pritom bol, ako ukazuje dielo Michala Šmajdu, ktorý aplikoval inverziu antisemitských stereotypov na neľudské jednanie prenasledovateľov.

Posledná kapitola je venovaná najnovšej literárnej produkcii, ktorá i v ukrajinskej (rusínskej) literatúre tematizuje vyrovnávanie sa s transgeneračnou traumou potomkov preživších holokaustu. Hoci to autorka takto explicitne neuvádza, práve v prípade súčasnej literatúry sa potvrdzuje téza z úvodu, kde predstavuje svoj zámer transcendovať výskum literárneho antisemitizmu smerom k tzv. alosemitizmu. Podľa tejto koncepcie sú židovské postavy v literatúre zobrazované ako natoľko (principiálne) odlišné, že niekedy splyývajú hranice medzi literárnym antisemitizmom a filosemitizmom. V tomto zmysle treba čítať dokonca aj





najnovší spomedzi analyzovaných románov, *Banket* (2024) Vasil'a Daceja, ktorého protagonistka dopĺňa škálu stereotypov „peknej Židovky“, siahajúcu od motívov „rasovo“ hrozivej *femme fatale* z prelomu 19. a 20. storočia až po kvázi kresťanské stelesnenie nevinnej obete genocídy (Otčenáškov román *Romeo, Julie a tma*, resp. Jašíkovo *Námestie svätej Alžbety*, oba 1958) o rozmer transgeneračného vyrovnávania sa s tragickou minulosťou prostredníctvom (nemanželského) sexuálneho zvädzania „nežida“.

Otázky na obhajobu:

1. Pri porovnaní prvej a druhej kapitoly si čitateľ kladie otázku, prečo ste v prípade medzivojnového obdobia rozšírili záber o komparáciu ukrajinskej so slovenskou a českou literatúrou. Prečo ste sa rozhodli k tomuto kroku práve tu a nie po roku 1945? Na vysvetlenie uvádzate stav bádania o slovenských autoroch povojnového obdobia, navyše pôvodom z regiónu východného Slovenska ako Leopold Lahola či Ladislav Grossman (s. 83), to však pre mňa nie je celkom uspokojivá odpoveď. Aké ste mali kritériá výberu medzivojnových autorov?
2. V úvodnej kapitole o literárnych stereotypoch uvádzate, že v ukrajinskej (rusínskej) literatúre ste nenarazili na stereotyp „chlípneho Žida“ a vysvetľujete to zbožnosťou a morálnosťou chasidských Židov, ktorí akoby sa na takéto stereotypizovanie nehodili (s. 28). Tento stereotyp je však v skutočnosti súčasťou arzenálu rasistického antisemitizmu. Znamená to, že rasizmus v žiadnom z Vami analyzovaných diel nehral rolu?

Záverečné hodnotenie:

Autorka v habilitačnej práci šírkou záberu, použitými metódami, ako ja teoretickou výbavou a analytickou úrovňou spĺňa kritériá kladené na habilitačné práce. Autorkin zvláštny prínos spočíva v skutočnosti, že ťažiskom jej analýz je literárna ukrajinistika. Pohybuje sa preto na pomedzí v mnohorakom, pochopiteľne nielen geografickom a lingvistickom zmysle. Zapĺňa





v neposlednom rade biele miesto slovenskej (a československej) literárnej histórie,
zahŕňajúcej menšiny a chápanej v multietnickom rozmere.

Habilitačnú prácu *Židia v literatúre stredoeurópskeho priestoru* autorky PhDr. Adriany Amir,
PhD. odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške
odporúčam udeliť vedecko-pedagogický titul docentka v odbore habilitačného konania
a inauguračného konania slovanské jazyky a literatúry.

V Bratislave, 19. 12. 2025

doc. Mgr. Miloslav Szabó, PhD.

